

KULTŪROS BARAI

ISSN 0134-3106

2007

Kultūros ir meno mėnesinis žurnalas. www.eurozine.com

Rūta OSTROVSKAJA

DVI KILNOJAMOSIOS PARODOS: „KARAS PO KARO“ IR „SMURTO KRONIKA“

Lietuvos kalendorius pastaruoju metu pasipildė įvairiomis šventėmis, kurios visiškai nesusijusios su mūsų kultūrinio tapatumu. Iš dalies todėl šventimo ir gedėjimo, atminimo ir priminimo dienos pamažu praranda savo pirminę reikšmę. Laisvų dienų džiugesys vis labiau atribojamas nuo laisvės džiaugsmo. Neseniai minėjome Sausio 13-ąją, šventėme Vasario 16-ąją. Abi šios svarbios datos skatina pasvarstyti, ką jos reiškia mums ir ką jos reiškė tiems, kurie kovojo už Lietuvos laisvę.

Šių datų refleksija juntama ir dviejose ne tik po Lietuvą, bet ir po užsienio šalis keliaujančiose parodose „Karas po karo“ ir „Smurto kronika“. Abi jas sieja bendra kovos, nepriklausomybės ir išsilaisvinimo tematika, abi Kauno miesto muziejuje eksponuojamos nuo 2006 metų lapkričio.

Šios dvi parodos yra ir galimas atsakymas klausiantiems, ar nepabodo lietuviams nuolat prisiminti tremtinių skausmą, idealizuoti partizanų kovas? Ar lentynos, į kurias guldoma istorija ir šių dienų kronikos, yra tos pačios, į kurias kraunami šiandieniniai tautos lūkesčiai ir interesai? Gal ir tokios parodos yra skirtos vien tiems, kurie tebegyvena tremties ir kovos už laisvę prisiminimais? Įsitikinau, kad taip nėra. Šios parodos įvairioms žiūrovų grupėms suteikia galimybę į 1939–1953 metų Lietuvos istoriją pažvelgti nauju šiuolaikišku žvilgsniu.

„Smurto kronika: Lietuva 1939–1941 metais“ skirta trėmimu, pradėtų 1941 metų birželio 14-ąją, 65 metų sukakčiai atminti. Parodą parengė Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centro Genocido aukų muziejus (GAM), įvadą parodai parašė prof. Vytautas Landsbergis. Eksponuojamos nuotraukos ir dokumentai iš LGGRTC Genocido aukų, Lietuvos nacionalinio, Kauno Vytauto Didžiojo karo muziejų rinkinių, iš

Lietuvos centrinio valstybės archyvo ir privačių asmenų. „Smurto kronikos“ ekspozicija, susidedanti iš rašytinių ir vizualiųjų šaltinių, – tai vientisas faktų ir patirčių koliažas. Kilnojamosios parodos pobūdis diktuoja lakonišką, tačiau įtaigų eksponavimo būdą. Dokumentai, žemėlapiai, nuotraukos, istorinės laikotarpio apybraižos išdėstyta stačiakampėse plokštumose, kurios suskirstytos chronologiniu ir teminiu principu. Paroda pradedama supažindinant su SSRS ir Vokietijos paktu, pasirašytu 1939 metų rugpjūčio 23 dieną, to sandėrio pasekmės vizualiai išskleidžiamos kituose ekspozicijos erdvėje išdėliotuose skyduose ir stiklo plokštumose. Pasirinktas parodos medžiagiškumas ir struktūra yra savotiška aluzija į žiaurias okupantų represijas: lanksčios ir trapios medžiagos primena okupuotų žmonių būtį, o dūžtančio stiklo motyvas tampa sudaužytų likimų metafora.

Ekspozicijos „Smurto kronika“ fragmentas

Ekspozicijos fragmentas

„Smurto kronika“ dokumentuoja SSRS įvykdytą Lietuvos okupaciją, vadinamojo Liaudies seimo rinkimų farsą, Lietuvos „paskelbimą“ socialistine respublika, Lietuvos sovietizavimo, Lietuvos kariuomenės likvidavimo, „Juodojo birželio“, prasidėjusių masinių trėmimų ir SSRS – Vokietijos karo pradžios, istoriją, čia pateikiama Lietuvos gyventojų žudynių ir netekčių okupacijų metais statistika. Skyduose dominuoja juoda, balta ir raudona spalvos bei dūžtančio stiklo motyvas. Juoda ir balta pabrėžia istorinės medžiagos autentiškumą, raudona simbolizuoja dvi Lietuvą ištikusias okupacijas ir per jas praliętą kraują. Ji grafiškai „tykšta ir išsilieja“ už konkretaus eksponato ribų, nutekėdama į šalia esančių eksponatų erdves, tarsi apglėbdama visus parodoje eksponuojamus objektus, suteikdama jiems naują prasminį krūvį ir vizualų atspalvį. Tremtinių nuotraukos pasportuotos šilto rusvo tono ir veidrodinio stiklo fone. Čia, kaip ir kabančiuose skyduose, sugretinamos kelios prasmės ir istorinės plotmės. Tremtinių šeimų nuotraukos parinktos iš ankstesnio laikotarpio, kai gyvenimas tekėjo ramiai, laimingai ir nebuvo justi jokių grėsmės ir prievartos ženklų. Bet tyliu džiaugsmu spinduliuojančios nuotraukos uždengtos suskilusiu ar „sušaudytu“ stiklu, kuris žymi kitą tiek konkrečių šeimų, tiek ir Lietuvos gyvenimo etapą. Nuotraukos eksponuojamos pramaišiu su skydais ir jie atsispindi nuotraukų stiklo, paženklindami žmonių veidus tremties ir netekčių istorijos atspindžiais. Tokią įtaigią ir originalią ekspozicijos koncepciją pasiūlė ir įgyvendino dizainerė Skirmantė Vaitkevičiūtė kartu su „Ekspozicijų sistemomis“.

Tiek chronologiškai, tiek stilistiškai ekspoziciją „Smurto kronika: Lietuva 1939–1941 metais“ pratęsia paroda „Karas po karo: ginkluotas antisovietinis pasipriešinimas Lietuvoje 1944–1953 m.“ (autorės – Genocido aukų muziejaus darbuotojos Virginija Rudienė, Vilma Gaurytė, Audronė Léverienė). Pagrindinė šios kilnojamosios parodos tema – kovų už laisvę kronika, partizanų karinė ir organizacinė veikla.

Įvadinį tekstą šiai parodai parašė LGGRTC generalinė direktorė Dalia Kuodytė. Ekspozicijoje atskleidžiamas partizanų, jų šeimų ir rėmėjų gyvenimas ir likimai. Minimi ne tik kritiniai partizanų kovos epizodai, pasakojama apie laisvės kovotojų kasdienybę,

buitį. Nors parodoje neišvengta partizanų veiklos idealizacijos, tačiau akivaizdus objektyvumo siekis liudija nenuginčijamą surinktos medžiagos vertę ir svarbą, o eksponuojama ji patraukliai ir su derama pagarba laisvės kovotojams.

Paskiruose skyduose dokumentuojami konkretūs partizaninio karo etapai. Čia galima susipažinti su partizanų organizacine struktūra, pagrindine spauda, atributika, amunicija, žvalgybos metodais, kasdienybe. Atskiras stendas pasakoja apie rezistencijos dalyvių ir jų šeimų likimus Sibiro tremtyje. Vienas skydas skirtas moterų partizanių nuotraukoms, toks sprendimas atrodo kiek netikėtas, bet motyvuotas – žiūri į jaunus veidus ir suvoki, kad dėl laisvės jos atsisakė visko. Tai sukrečia.

Spalvine stilistika ekspozicija „Karas po karo: ginkluotas antisovietinis pasipriešinimas Lietuvoje 1944–1953 m.“ yra parodos „Smurto kronika: Lietuva 1939–1941 metais“ tęsia. Čia irgi dominuoja juodos, baltos ir raudonos spalvų koloritas, fragmentiškai pajvairinamas trispalvės motyvais. Parodos eksponatai – fotografijos ir tekstai – koliažo principu komponuojami ant foninių slogaus kolorito nuotraukų. Tokia spalvų gama pabrėžia partizanų kovų, trukusių beveik dešimtmetį, tragišką baigtį. Fonams dažnai parenkamos stambių planų nuotraukos ir praeitis tarsi priartėja – ji niekur nedingo ir nevalia jos pamiršti, o juo labiau ignoruoti.

Parodoje „Karas po karo: ginkluotas antisovietinis pasipriešinimas Lietuvoje 1944–1953 m.“ pažeriami ne pavieniai partizanų kovų faktai, o su profesionaliu išmanymu kuriamas nuoseklus ir išsamus istorinis naratyvas. Parodos struktūra primena žemėlapi, kuriame sužymėti lemtingi laisvės kovotojų keliai. Pirmą kartą paroda eksponuota Danijoje 2004 metais. Buvo išleistas ir jos katalogas lietuvių ir anglų kalbomis.

Abiejose parodose pateikiama informacija ne tik lietuvių, bet ir anglų kalba – vertimas leidžia su konkrečiais Lietuvos istorijos faktais susipažinti ir užsienio lankytojams, pagilina ir papildo vizualinį pasakojimą apie nesena praeitį. Abi parodos jau rodytos Briuselyje, Danijos, Lenkijos, Ukrainos sostinėse, o dabar kilnojamos po Lietuvą. ■